

บทบาทผู้หญิงในการสร้างความเสมอภาค
ทางการเมืองและงานอาสาสมัครพัฒนาสังคม
Woman Role in Creating Political Equity and
Volunteering Work in Social Development

ไพลิน ภูจินาพันธุ์¹

¹ อาจารย์ประจำสำนักวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องบทบาทของผู้หญิงในสังคมไทย จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในบริบททางการเมืองและสังคมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อและวัฒนธรรมไทยซึ่งมีผลต่อการจัดโครงสร้างอำนาจระหว่างเพศชายกับเพศหญิง และมีต่อความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายในพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันผู้หญิงเผชิญอุปสรรคและข้อจำกัดทางสังคมวัฒนธรรม ผู้หญิงถูกกำหนดให้เป็นผู้รับความช่วยเหลือและมีหน้าที่เฉพาะตามเพศสรีระหรือร่างกายที่ปรากฏในหลายทศวรรษที่ผ่านมา มีการถกเถียงเกี่ยวกับอำนาจโอกาส และฐานะทางสังคมของผู้หญิง จุดเปลี่ยนสำคัญเรื่องความเสมอภาคทางเพศปรากฏให้เห็นในแนวทางการส่งเสริมการกระจายอำนาจที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 โดยเฉพาะในเรื่องของสิทธิและความเป็นธรรมที่ควรอยู่เหนือข้อจำกัดทางเพศ

ข้อมูลและสถิติได้แสดงให้เห็นจำนวนผู้หญิงที่เข้ามามีบทบาทในการเป็นอาสาสมัครทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคประชาชน รวมทั้งจำนวนของผู้หญิงที่ได้รับเลือกตั้งเพื่อทำหน้าที่ทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นถึงแม้จะมีมากขึ้นแต่ก็เติบโตไปอย่างเชื่องช้า ความพยายามของรัฐในการกระจายอำนาจทางการเมืองในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา ยังไม่สามารถกระจายอำนาจที่ก้าวข้ามอุปสรรคของความเชื่อและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางเพศที่แตกต่างกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายได้ ประเทศไทยยังต้องผลักดันความคิดและปรับเปลี่ยนทัศนคติสังคม เรื่องการยอมรับความไม่เหมือนกันที่เท่าเทียมและเสมอภาคกัน การยอมรับและส่งเสริมผลักดัน

ผู้หญิงให้เป็นกลไกในการพัฒนาสังคมและการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

คำสำคัญ: บทบาทผู้หญิง, ความเสมอภาคทางเพศ, งานอาสาสมัคร, ผู้หญิงกับการเมือง, สิทธิสตรี

Abstract

The study of woman role in Thai society is necessary to understand the relations between political and social context and Thai culture and social belief which affect the structure of sexual roles and duties. The formation of power structure between man and woman under Thai socio-cultural context leads to the gender inequality of work duties and roles in public and political space. From the past to the present, women have been facing with cultural obstacles and social conditions under the patriarchy system. Women are accepted to be supported by others and to have duties work following as their physical conditions. In past decades, the argument of woman power, opportunity, and status have been debated in public and academic sectors until the 1997 Constitution Law promulgated indicating the rights and justices about equal sexuality.

Data and statistics show the numbers of women in volunteering works either state volunteers or public volunteers. Furthermore, the number of women who were elected has gradually increased in both local and national elections. Even though Thai state has been trying to promote the gender equality between men and women in the constitutions and support the decentralization of power in politics and local government, it still disregarded the decentralization of gender role. The acceptance of women roles has to be promoted as a part of a political mechanism. Women and men are different but

they are equal. The empowerment of women role can be an important tool in social development.

Keywords: Woman Roles, Gender Equity, Volunteering Work, Women and Politics, Woman Rights

1. บทนำ

บทความนี้เกิดขึ้นมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดความเห็นของนักศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโททางด้านรัฐศาสตร์ที่สนใจประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับบทบาททางเพศ รวมทั้งประสบการณ์การลงพื้นที่ศึกษาการพัฒนาท้องถิ่นและการศึกษาเรื่องผู้หญิงกับการเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา ข้อถกเถียงหนึ่งจากการพูดคุยคือ เมื่อใดก็ตามที่เราสนใจศึกษาเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายมักถูกตั้งข้อสงสัยและตั้งคำถามว่าเป็น กลุ่มสตรีนิยม (Feminist) หรือไม่? ซึ่งการถกเถียงในวงนักศึกษากับอาจารย์ค้นพบว่า เส้นแบ่งสำคัญของการที่รัฐศาสตร์มองบทบาทของผู้หญิงในทางการเมืองนั้นคือ การมองเรื่องโครงสร้างสถาบันทางการเมืองและสังคมที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการก้าวข้ามระบบความเชื่อและการจำกัดพื้นที่ในทางการเมืองของผู้หญิง ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธการมีอำนาจและโอกาสของผู้ชายที่มีมากกว่าผู้หญิงในบริบทของสังคมไทยที่มีรากของแนวคิดปิตาธิปไตย (Patriarchy) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ถือว่าชายเป็นใหญ่ (กฤตยา, 2554) การพยายามทำความเข้าใจและสร้างกลไกเพื่อสนับสนุนบทบาทของผู้หญิงในสังคมและกระบวนการทางการเมืองจึงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเสมอภาคทางการเมืองด้วย

ศาสตร์และองค์ความรู้ในการศึกษาเรื่องราวของผู้หญิงมีทั้งแนวทางของสตรีนิยมกับการศึกษาเรื่องของ “สตรีศึกษา” ซึ่งเป็นเรื่องของ การทำความเข้าใจความรู้ ซึ่งถือเป็นกลุ่มวิชาที่แสวงหา ค้นหา และสืบค้นทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความรู้เกี่ยวกับผู้หญิง ที่มีความสัมพันธ์กับสังคมจนเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิต่าง ๆ ของผู้หญิง ในขณะที่การอธิบาย “สตรีนิยม” ในงานของ ฉลาดชาย รมิดานนท์ (2555: 37, 42-45) ยังชี้ให้เห็นว่า สตรีนิยมมีลักษณะประกอบกันด้วยการเป็นลัทธิ เป็น

แบบอย่าง (ของความคิด) เป็นแนวทางความคิดเห็น เป็นทั้งความเชื่อของ
คนกลุ่มหนึ่งที่ต้องการจะสร้างความเสมอภาคและตำแหน่งอำนาจของผู้หญิง
ในขณะที่งานของ Susan Sherwin มีเสนอมุมมองว่า “สตรีนิยม” หมายถึง
ระบบคิดและขบวนการทางสังคมที่พยายามจะเปลี่ยนแปลงสภาพทาง
เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งตั้งอยู่บนการวิเคราะห์ว่าผู้ชายอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ
และสตรีอยู่ในสภาพที่เป็นรองซึ่งเป็นวิถีของทั้งความคิดและการกระทำของ
กลุ่มคนที่ต้องการเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคของผู้หญิง นอกจากนี้สตรี
นิยมยังเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับอำนาจและสิทธิในการจัดการกับชีวิตตนเองของ
ผู้หญิง รวมทั้งการเอาใจใส่ต่อประเด็นเรื่องของโอกาสและความเสมอภาค
และต่อสู้คัดค้านการทำงานของโครงสร้างทางสังคมที่ให้อำนาจแก่ผู้ชาย
สตรีนิยมถือเป็นขบวนการเคลื่อนไหวสังคมแบบหนึ่งที่เติบโตมาจาก
ขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย (Sherwin, 1989: 21-36) ผู้เขียนตั้ง
ประเด็นนำเสนอว่าการทบทวนและตั้งคำถามถึงบทบาทของผู้หญิงทั้งใน
ทางการเมืองและการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองหรืออาสาสมัครเพื่อ
ทำงานทางสังคม ต่างต้องการการสนับสนุนที่ไม่ใช่เพียงแค่ตัวบทกฎหมาย
แต่ยังรวมถึงการปรับทัศนคติของคนในสังคมในเรื่องของความแตกต่างทาง
เพศที่อาจนำมาสู่การสร้างความแตกต่างของชนชั้นทางสังคมได้

“One is not born a woman, One becomes one...” เราไม่ได้
เกิดมาเป็นผู้หญิง เรากลายมาเป็นผู้หญิง ประโยคมตะของซีโมน เดอ
โบวัวร์ (Simone de Beauvoir) (อ้างใน นพวรรณ, 2549) กล่าวอีกนัยหนึ่ง
สถานะและการรับรู้ระหว่างเพศชายเพศหญิงที่รวมถึงบทบาททางสังคมถูก
หล่อหลอมจากสังคมและวัฒนธรรมที่นำไปสู่ค่านิยมทางเพศที่แตกต่างกัน
แต่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นให้รู้ระเบียบสังคมในการอยู่ร่วมกันระหว่าง
ชายหญิง เช่น การพูดถึงเรื่องของความสำคัญของพรหมจรรย์ที่ผู้หญิงต้อง
รักษาไว้ก่อนแต่งงาน ที่ทำให้เด็กผู้หญิงมีขอบเขตพื้นที่ในการแสดงออกอย่าง

จำกัดแต่เด็กผู้ชายมีเสรีภาพและพื้นที่ทางสังคมภายนอกบ้านได้มากกว่า (ธัญญลักษณ์, 2554: 18-19)

หากมองภาพนับตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน คงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าบทบาทของผู้หญิงในสังคมไทยถูกกำหนดด้วยระบบความเชื่อและวัฒนธรรมทางสังคมที่กระทำผ่านกระบวนการกล่อมเกลางานทางสังคม (Socialization) ผนวกกับลักษณะของโครงสร้างสังคม ที่สังคมไทยมีโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เป็นตัวกำหนดบทบาทอำนาจความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ได้อุปถัมภ์กำเนิดโครงสร้างชนชั้นในแนวดิ่ง (อมรา และปรีชา, 2545) ซึ่งสถานะทางเพศระหว่างหญิงกับชายในสังคมไทยได้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดบทบาทหน้าที่ในทางสังคมภายใต้โครงสร้างสังคมแนวดิ่ง ซึ่งสังคมแนวดิ่งนี้ มีการอธิบายในงานศึกษาเรื่องพลเมืองของปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2552) โดยชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะพลเมืองในประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นไม่ได้ในลักษณะโครงสร้างสังคมแนวดิ่ง (Vertical) ความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องของบทบาทหน้าที่ของคนที่มีต่อรัฐและสังคมที่ไม่ได้กำหนดเรื่องเพศมาเป็นตัวแปร ฐานะพลเมืองที่เท่าเทียมกันจึงเกิดขึ้นในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งขัดแย้งกับสภาวะสังคมแนวดิ่งที่มีลักษณะ “เป็นสังคมแบบอำนาจนิยมในระบอบเผด็จการ หรือสังคมระบบอุปถัมภ์ ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็นแนวดิ่งที่ประชาชนไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ไม่ใช่อิสรชน และมองเห็นคนเป็นแนวดิ่งมีคนที่อยู่สูงกว่า และมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะยอมคนที่อยู่สูงกว่า แต่จะเหยียดคนที่อยู่ต่ำกว่า” เมื่อสังคมดังกล่าวทำให้ผู้หญิงเป็นเพศที่ถูกกดทับด้วยความคาดหวังของความเป็นผู้หญิงที่สังคมเป็นผู้กำหนดคุณค่าของสถานภาพและบทบาทหน้าที่ที่ถูกขีดพรหมแดนภายในครัวเรือน การศึกษาบทบาทของเพศในงานวิจัยของ ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2551) ได้ให้ความหมายของเพศวิถีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของสังคมการเมือง ที่นำไปสู่ความเชื่อและความเข้าใจเรื่องเพศ

กับวิถีชีวิตของคนไทยที่โยงใยสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น โดยมีองค์ประกอบอยู่ 3 ส่วนที่เกี่ยวข้องกัน คือ ความปรารถนา วิถีปฏิบัติและอัตลักษณ์

บทความนี้เป็นมุมมองหนึ่งที่สนใจศึกษาและนำเสนอข้อจำกัดทางสังคมวัฒนธรรมที่หล่อหลอมระบบความคิดของคนในสังคมจนเกิดการวางรากฐานของระบบชนชั้นทางเพศมาเป็นกรอบของพฤติกรรมทางสังคมที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้นำทั้งมิติการพัฒนาและมิติการเมือง รวมทั้งต้องการนำเสนอข้อมูลเชื่อมโยงระหว่างกลไกทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อบทบาททั้งทางการเมืองและทางสังคมของผู้หญิงโดยเฉพาะการปรากฏของบทบาทผู้หญิงในการพัฒนาชุมชนในยุคหลังการกระจายอำนาจของไทย ที่เกิดการตั้งคำถามว่าการกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่นได้เน้นย้ำต่อการกระจายบทบาททางเพศของผู้หญิงในชุมชนท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด ผู้เขียนเชื่อว่าการทำความเข้าใจสถานะและบทบาทของผู้หญิงในฐานะนักพัฒนาหรือการมีกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะในสังคมไทยได้นั้น ต้องก้าวข้ามความเข้าใจเรื่องอำนาจของผู้หญิงกับการเมืองเสียก่อน เพราะการทำความเข้าใจความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจของผู้หญิงในสังคมไทย นำมาสู่การยอมรับและการเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในด้านอื่นๆ มากยิ่งขึ้น

2. บทบาทของผู้หญิงไทยในเชิงการเมืองและการพัฒนาสังคม

ข้อจำกัดทางสังคมวัฒนธรรม

วิวัฒนาการของความเชื่อและวัฒนธรรมถือเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการกำหนดบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norm) ที่ส่งผลต่อการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ซึ่งในสังคมไทยนั้น ระบบอุปถัมภ์ซึ่งอธิบายระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่มีสถานภาพทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่อยู่ร่วมกันได้เพราะมีลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน สอดคล้องกับลักษณะของ

ระบบความเชื่อและวัฒนธรรมไทยที่วิถีชีวิตของคนไทยเน้นการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและตอบแทนเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง (อุดม, 2555: 96) อคิน รพีพัฒน์ (2518) เห็นว่าระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้ที่เหนือกว่าคือ มีทั้งอำนาจและทรัพยากรมากกว่าอีกฝ่ายที่ต้องอาศัยและพึ่งพิงเพราะมีทั้งอำนาจและทรัพยากรน้อยกว่า โดยฝ่ายผู้ได้อุปถัมภ์จะยอมรับเชื่อฟังเพื่อให้ผู้อุปถัมภ์ปกป้อง ดูแล ค้ำครอง ซึ่งสังคมไทยมีความคิดเรื่องระบบอาวุโสและคุณค่าของฐานันดรทางสังคมอย่างเข้มแข็ง จนทำให้กลไกความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ได้เข้าไปแทรกแซงอยู่ในโครงสร้างส่วนย่อยทั้งระบบราชการ ระบบการศึกษาไม่ว่าแต่ระบบครอบครัว

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ได้รับการอุปถัมภ์หรือผู้ได้อุปถัมภ์จึงเปรียบเสมือนกลไกทางวัฒนธรรมของไทยที่มีความสำคัญต่อการควบคุมและจัดสรรอำนาจชนชั้นในสังคมซึ่งรวมถึงชนชั้นทางเพศที่ถูกกำหนดความแตกต่างทางสถานภาพที่เชื่อมโยงไปถึงการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตาม ดังที่ Juree (1988: 30) ตั้งข้อสังเกตว่า ผู้หญิงมีความยากลำบากในการเข้าสู่สายสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ของไทยถูกสร้างโดยผู้ชาย และผู้ชายมีบทบาทหลักภายในโครงสร้างสังคมอุปถัมภ์ โดยที่ผู้หญิงถูกแนะนำการเข้าสู่สายสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในฐานะภรรยา ลูกสาว พี่สาวของผู้ชายที่มีฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์หลักในโครงสร้างอำนาจ จะเห็นว่าระบบอุปถัมภ์ได้ตอกย้ำฐานันดรระหว่างเพศชายและเพศหญิงที่ไม่เสมอภาคกันทั้งโอกาสและการเข้าถึงอำนาจ ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัวจนถึงการเมืองระดับชาติ ความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์มีผลต่อการกำหนดโครงสร้างอำนาจในสังคมไทยด้วยการกำหนดสายบังคับบัญชาและบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม ซึ่งถูกนำมาอธิบายขยายความเชื่อมโยงกับบทบาทของชนชั้นนำในสังคม พิชาย

รัตนดิolk ณ ภูเก็ด (2533) วิเคราะห์โครงสร้างอำนาจในระดับท้องถิ่นว่ามีความหลากหลายทั้งปะทะและประสานกันระหว่างอำนาจของระบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ ระบบความเชื่อวัฒนธรรม ที่นำไปสู่การแบ่งชนชั้นและฝักฝ่ายที่ส่งผลต่อบทบาทของการเป็นผู้นำในพื้นที่สาธารณะ

วารณี โภคาพานิชวงษ์ และกุลภา วจนสาระ (2548: 85-89) นำเสนอความคิดเกี่ยวกับระบบความเชื่ออิทธิพลของพุทธศาสนากับการสร้างความคิดเรื่องเพศ ที่เรียกว่า *วาทกรรมวัฒนธรรม* ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อการสร้างอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ พร้อมๆ กับการรับเอาความทันสมัยและระบบทุนนิยมเข้ามาทำให้เพศของผู้หญิงกลายเป็นสินค้าและการตัดสินมูลค่าทางเพศของผู้หญิงจนเกิดการค้าประเวณี ความเชื่อทางศาสนาซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีการกล่าวถึงผู้หญิงหรือผู้ชายในอุดมคติไว้เช่นเดียวกันโดยผู้หญิงที่มีคุณสมบัติต่อไปนี้ทำให้ผู้ชายรัก หลงใหลและเหมาะสมคู่ควรต่อการให้ผู้หญิงคนนั้นมาเป็นภรรยาของตนเอง คำว่า “ภรรยา” มาจากคำบาลีว่า “ภริยา” หรือจากคำสันสกฤตว่า “ภรรยา” แล้วให้ความหมายในภาษาไทยว่า “เมีย” ซึ่งหมายถึง “หญิงที่อยู่กินกับชายหรือหญิงที่เป็นครองของชาย” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 656) ซึ่งในพุทธดำรัสมีปรากฏมาตุคามประกอบด้วยองค์ 5 ย่อมน่าพอใจอย่างยิ่งสำหรับบุรุษ คือ 1) รูปสวย 2) มีโภคสมบัติ 3) มีศีล 4) ไม่เกียจคร้าน 5) ให้นบุตรแก่เขาได้ เมื่อผู้หญิงตกอยู่ภายใต้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้การเลือกปฏิบัติระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงได้รับการยอมรับ โดยเฉพาะในสังคมที่ตอกย้ำสถานะของเพศกับความเป็นผู้นำที่ใช้ความเชื่อและวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือดังเช่น กลุ่มชนเผ่า Hacker (1931: 5) ศึกษาเกี่ยวกับสตรีในฐานะเป็นชนกลุ่มน้อยให้ความคิดเห็นว่า ตามปกติแล้วสตรีส่วนใหญ่มักมีความรู้สึกในเรื่องความสำนึกระหว่างเพศ (Sex Conscious) เนื่องจากการถูกปฏิบัติให้แตกต่างจากเพศชายในสังคมมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ซึ่งความคิดของกลุ่ม

สตรีนิยมได้อธิบายถึงการสถาปนาสังคมปิตาธิปไตยที่ผู้ชายเป็นใหญ่ว่าได้สร้างพื้นที่ 2 ส่วนได้แก่ พื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะ ซึ่งพื้นที่ส่วนตัวเป็นพื้นที่ที่มีขอบเขตในครัวเรือน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิงมีกิจกรรมหลัก ๆ คือ การหุงหาอาหารและทำความสะอาด รวมทั้งเรื่องเพศที่เกี่ยวข้องกับทางชีววิทยา คือ การมีลูก การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Culture Reproduction) เช่น การอบรมเลี้ยงดูที่ควบคู่กับการกำหนดหน้าที่ทางสังคมในกระบวนการนั้น ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิง ในขณะที่พื้นที่สาธารณะเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่เป็นกิจกรรมของผู้ชายและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะเท่านั้นที่ถือว่าเป็นการเมือง ซึ่งความคิดในการแยกพื้นที่ดังกล่าวถูกต้องด้านจากกลุ่มสตรีนิยมที่พยายามผนวกพื้นที่ทั้งสองเข้าด้วยกันเพื่อให้ผู้หญิงสามารถมีกิจกรรมในทางการเมืองได้ด้วย (ฉลาดชาย, 2558: 16-17)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าสถานะของผู้หญิงไม่ได้เกิดจากระบบความเชื่อ วัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคมการเมืองเท่านั้น แต่ผู้หญิงถูกกระบวนการกล่อมเกลาและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดการยอมรับสถานภาพและบทบาทของตนเองเพื่อตอบสนองกลไกการควบคุมทางสังคมอีกด้วย อย่างไรก็ตามความคิดในเรื่องสิทธิอำนาจและความเท่าเทียมทางเพศได้เติบโตและขยายตัวไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองของผู้หญิง เห็นว่าการที่ผู้หญิงจะก้าวเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้นั้น ผู้หญิงเองต้องพยายามแสดงความสามารถ สร้างพลังให้ตนเองเพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าของผู้หญิงที่อยู่เหนืออคติทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับพื้นที่ของผู้หญิงกับการเรียกร้องอำนาจและบทบาทของผู้หญิงเพื่อให้เกิดการยอมรับจึงเป็นการสั่นคลอนระบบความเชื่อทางวัฒนธรรมและการโครงสร้างอำนาจทางเพศในสังคมไทย (สุชาดา ทวีสิน, 2550; ดวงหทัย บุรณเจริฐกิจ, 2560)

3. บทบาทของผู้หญิงไทยในเชิงการเมืองและการพัฒนาสังคม

ในยุคของการกระจายอำนาจและการสร้างความเสมอภาคทางสังคม

ในขณะที่ประเทศไทยการปรากฏของบทบาททางเพศของผู้หญิงมีให้เห็นผ่านตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุดคือครอบครัวที่ถ่ายทอดบทบาททางเพศผ่านการอบรมเลี้ยงดู การตอกย้ำสถานะผ่านสื่อโทรทัศน์ทั้งในรูปแบบของละครหลังข่าวหรือข่าวอาชญากรรมต่าง ๆ การกำหนดบรรทัดฐานทางสังคมของอาชีพ ตำแหน่งในองค์กรทั้งราชการและเอกชน กลไกของศาสนาที่เชื่อมโยงกับความเชื่อ ตลอดจนการมีบทบาททางการเมืองในระดับชาติทั้งในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งในรัฐสภาและนายกรัฐมนตรี

การรวมตัวของผู้หญิงที่ได้รับการรองรับอย่างเป็นทางการเกิดขึ้นเมื่อในยุคสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ให้มีการก่อตั้งสโมสรวัฒนธรรมหญิง ในปี พ.ศ. 2486 โดยสมาชิกคือ ภริยาของข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ภริยาทหาร ภริยาผู้พิพากษา ภริยาตำรวจ รวมทั้งครูอาจารย์สตรี กระตุ้นให้ผู้หญิงออกมาช่วยงานสังคม และส่งเสริมการสร้างชาติอันเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์การเกิดขึ้นขององค์กรสตรีในยุคแรกเริ่มยังคงเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นในเชิงสัญลักษณ์เพื่อการสนับสนุนสถานภาพของผู้ชาย แม้ข้อกำหนดขององค์กรจะมีลักษณะของการทำสาธารณประโยชน์ แต่เป็นไปเพื่อตอบสนองนโยบายความเป็นชาตินิยมที่มีความเป็นชายเป็นกรอบขึ้นนำ เมื่อมีการเกิดขึ้นของกลุ่มองค์กรสตรีตามอาชีพมากขึ้นในปี พ.ศ. 2499 ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม จึงได้ให้มีการก่อตั้งสภาสตรีแห่งชาติเพื่อบรรวมองค์กรสตรีให้มาร่วมกันทำประโยชน์เพื่อสังคมและเป็นองค์กรที่มีเป็นตัวแทนของสตรีในการติดต่อประสานกับองค์กรภายนอกและองค์กรนานาชาติ (ดวงหทัย, 2560)

ผู้หญิงกับการพัฒนาสังคม

แนวคิดในการดึงผู้หญิงเข้ามาสู่การพัฒนา (Integrating Women in Development) ได้ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกโดยองค์การสหประชาชาติ ในปี ค.ศ. 1975 จากนั้นมาองค์กรระหว่างประเทศองค์กรต่าง ๆ ได้กำหนดให้ “ผู้หญิงกับการพัฒนา” (Women in Development) เป็นโปรแกรมหนึ่งของการพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นใจว่าทรัพยากรมนุษย์ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากถึงครึ่งหนึ่งของประชากรโลกจะไม่ถูกละเลยในการนำไปใช้ประโยชน์ (เนตรดาว, 2544) และเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับสตรี อันได้แก่ ปัญหาเรื่องการขาดโอกาสในสังคม ปัญหาความยากจน และปัญหาด้านการไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างเต็มที่

ในขณะที่ในสังคมไทยความคิดเรื่องผู้หญิงกับการพัฒนาเริ่มขึ้นมาจากการถกเถียงประเด็นที่ผู้หญิงถูกกดขี่และเอารัดเอาเปรียบ ตั้งแต่ในระดับครัวเรือน เมื่อมีการตั้งคำถามถึงการใช้ความรุนแรงในครอบครัวความไม่เป็นธรรมต่อการกระจายรายได้และการเหลื่อมล้ำของโอกาสทางเพศระหว่างชายและหญิง นำมาสู่การเรียกร้องในการสร้างหลักประกันทางกฎหมายและหลักประกันทางเศรษฐกิจที่ผู้หญิงจะสามารถดำรงตนได้ด้วย เมื่อการพิจารณาแนวทางการพัฒนาบทบาทสตรีในทางเศรษฐกิจและสังคมมักเริ่มจากการตั้งโจทย์และสมมติฐานที่ว่า ผู้หญิงเป็นเพศที่มีปัญหาและต้องได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ ฐานคติแบบอำนาจนิยมถูกใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาซึ่งยังคงทำให้ผู้หญิงเป็นผู้รอรับความช่วยเหลือ การมองเห็นศักยภาพและคุณค่าของผู้หญิงในสังคมไทย จึงเกิดขึ้นพร้อมกับการอธิบายเรื่องราวการถูกกดทับทางเพศและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายกับหญิง แม้แต่ในหน่วยงานและองค์กรของรัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนพัฒนาบทบาทผู้หญิง ก็เป็นการพยายามประดิษฐ์มายาคติการพัฒนาส่งเสริมผู้หญิงเพื่อไปลดปมด้อยของ

สถานะทางเพศ สมการในการอธิบายบทบาทผู้หญิงกับการพัฒนาจึงเริ่มต้นมาจากอคติทางสังคม โครงสร้างทางสังคมที่หล่อหลอมระบบความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคมที่ยืนยันว่าเพศไม่เท่ากัน เพื่อเอามาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการพัฒนาของรัฐ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าความคิดเรื่องการพัฒนาบทบาทผู้หญิงของรัฐคุกรุ่นไปด้วยอคติและแนวคิดเหล่านี้ก็เติบโตจนวนควมคู่กับกระบวนการผลิตซ้ำมาอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามแรงกระเพื่อมทางสังคมที่ทำให้เกิดการเปิดพื้นที่สาธารณะให้แก่ผู้หญิงให้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและใช้ความสามารถ รวมทั้งสัญญาตัญญอความเป็นหญิงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและรักษาสິงแวดลอม จิรติ ดิงศภัทิย์ (2524) ให้ความหมายการพัฒนาสตรีว่าเป็นความพยายามในการกำหนดทิศทางของสังคมที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และการแบ่งงานระหว่างเพศที่เอื้อให้สมาชิกในสังคมไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายได้รับประโยชน์จากการอยู่ร่วมกัน การมีเป้าหมายให้ผู้หญิงมีอิสระจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ดังนั้นการพัฒนาผู้หญิงจึงเป็นการพยายามในการสร้างความเท่าเทียมเสมอภาคทางเพศและโอกาส รวมทั้งการสร้างอำนาจแก่ผู้หญิงในการตัดสินใจ มีอำนาจที่จะกำหนดและควบคุมชีวิตของตนทั้งภายในและนอกบ้าน

หากพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจในประเทศจะพบว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 ไม่เพียงแต่เปลี่ยนแนวนโยบายและเป้าหมายในการใช้ทรัพยากรภายในประเทศเพื่อสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังรวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้ามาสู่ตลาดแรงงานและมีบทบาทในทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการเข้ารับราชการและสถาบันทางการเมืองการปกครองมากขึ้น (ดวงหทัย, 2560) เมื่อแนวทางในการพัฒนาผู้หญิงเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น

อันเกิดจากแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของคนเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ซึ่งในปี พ.ศ. 2517 การรับรองหลักการเสมอภาคระหว่างเพศ “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในรัฐธรรมนูญไทย รวมทั้งองค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2518 เป็นปีสตรีสากล ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวในการกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้หญิงที่ไม่ใช่เป็นเพียงระดับนโยบายแต่รวมถึงแนวทางการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมต่อผู้หญิงด้วย ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2519-2528 เป็นทศวรรษแห่งการพัฒนาบทบาทสตรี โดยที่รัฐได้มีการกำหนดแผนพัฒนาสตรีเข้าไปยังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ที่เน้นได้รับสิทธิและโอกาสอย่างเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงทั้งเรื่องการศึกษาและตำแหน่งหน้าที่ในการบริหาร การกำหนดแนวทางการพัฒนาผู้หญิงยังคงมีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จนกระทั่งแผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เริ่มเห็นการพัฒนาผู้หญิงในฐานะผู้นำทางสังคมมากยิ่งขึ้น โดยการให้ความสำคัญและกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างสังคมไทยเป็นสังคมที่เสมอภาค การสร้างการตระหนักและยอมรับถึงบทบาทสตรีในบริบทต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้สังคมมีความเป็นธรรม โดยผู้หญิงทุกคนมีโอกาสเข้าถึงและได้รับการศึกษาทุกระดับ มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงการพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม ผู้หญิงมีความมั่นคงในชีวิตและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความมั่นใจและมีศักยภาพในการเข้าร่วมทางการเมือง การบริหารและการตัดสินใจในระดับต่างๆ รวมทั้งองค์กรและกลไกสตรีระดับต่างๆ ต้องมีความเข้มแข็งเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาสตรีต่อไป (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2555)

ในปัจจุบัน แผนพัฒนาสตรีที่ปรากฏแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) คือ การเปลี่ยนเจตคติของสังคมในประเด็นความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย เสริมพลังและเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้หญิง มีการกำหนดมาตรการคุ้มครอง ป้องกันช่วยเหลือ เยียวยา และสร้างความเข้มแข็งของกลไกและกระบวนการพัฒนาสตรีในการศึกษาของจุไรรัตน์ จันทรธำรง ได้เสนอว่า หากสังคมเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีหน้าที่และบทบาทในการพัฒนา จะช่วยทำให้สถานการณ์ภาพและบทบาทของผู้หญิงเท่าเทียมกับผู้ชาย โดยเฉพาะการให้อำนาจผู้หญิงในการตัดสินใจเรื่องสำคัญ ๆ เกี่ยวกับชีวิตของตนโดยอิสระไม่ต้องอยู่ภายใต้อาณัติของผู้อื่นและมีสิทธิหน้าที่ที่ตลอดจนโอกาสในการประกอบกิจการต่าง ๆ ภายในครอบครัว และสังคมเท่าเทียมกับผู้ชาย ภาวะการกดขี่ทางเพศและชนชั้นทางสังคมจะลดลงไป (จุไรรัตน์, 2529: 284-385)

ผู้หญิงกับงานอาสาสมัคร

การผลักดันให้ผู้หญิงมีบทบาทในการพัฒนาสังคมคือ การไม่แยกผู้หญิงออกจากการพัฒนา ดังนั้นพื้นที่สาธารณะของผู้หญิงไม่ใช่เพียงแค่การมีบทบาททางการเมืองในฐานะผู้นำ แต่ตัวตนของผู้หญิงเองยังสามารถทำหน้าที่อื่น ๆ ในสังคมได้คือ การเป็นอาสาสมัครซึ่งเชื่อมโยงกับบทบาทผู้หญิงในการพัฒนา ช่วยเหลือสังคมด้วยความเต็มใจ เสียสละเพื่อผู้อื่น ป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมชุมชนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน หากพิจารณาเทียบเคียงกับสถานะทางเพศของผู้หญิงจะพบว่า ความสำคัญของอาสาสมัครมีส่วนส่งเสริมสอดคล้องกับคติทางวัฒนธรรมของผู้หญิงไทยในฐานะผู้เสียสละมีความตระหนักสำนึกสาธารณะ การเปิดพื้นที่ของบทบาทอาสาสมัครให้แก่ผู้หญิงเป็นการปลุกเสียงและสถานะของผู้หญิงในฐานะพลเมือง เพราะบทบาทของอาสาสมัครมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับความเป็นพลเมืองที่มี

ส่วนรับผิดชอบต่อรัฐและสังคม โดยเฉพาะความคิดเรื่องพลเมืองเป็นความคิดที่ไร้เพศสถานะ Agarwal (2010) ศึกษาบทบาทของผู้หญิงกับผู้ชายต่อสำนักสาธารณะ พบว่าเพศสะท้อนความแตกต่างของสำนักสาธารณะในบางประเด็นอย่างชัดเจน เช่น บทบาทในการรักษา อนุรักษ์และให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการวิเคราะห์ของ Agarwal มองว่า เนื่องมาจากผู้หญิงโดยเฉพาะในเขตชนบทมีโอกาสในการถือครองทรัพย์สิน เช่น พื้นที่เพาะปลูก แหล่งรายได้ และโอกาสทางอาชีพที่ไม่ใช่ภาคการเกษตรน้อยกว่าผู้ชาย เลยทำให้ผู้หญิงตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพราะสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตในชุมชนควบคู่กับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้หญิงได้ อย่างไรก็ตามปัจจัยที่ผลักดันให้ผู้หญิงออกมาทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคมหรือการแสดงบทบาทสาธารณะเกิดมาจากทั้งปัจจัยทางวัฒนธรรม หรือประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล ดังที่ Swanee Hunt ผู้อำนวยการโครงการผู้หญิงและนโยบายสาธารณะ (Women and Public Policy Program) ชี้ให้เห็นว่า สถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับเด็กเล็ก ควรบรรจุกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ไว้ในการเรียนการสอน และหากผู้หญิงได้มีประสบการณ์ในการเรียนรู้การมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมตั้งแต่เด็ก จะมีความคุ้นเคยและก่อจิตสำนึกในการทำงานเพื่อสังคม และทำให้พร้อมเข้ามามีบทบาททางสังคมทั้งในฐานะอาสาสมัครทำกิจกรรมทางสังคม รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง (อ๋างโน เกรียงศักดิ์, 2551)

นอกจากนี้ปัจจัยในระดับนโยบายรัฐถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการกระตุ้นบทบาทผู้หญิง ดังข้อมูลบทบาทของผู้หญิงกับงานอาสาสมัครในฐานะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ได้รับการส่งเสริมโดยรัฐพบว่าในทั้ง 4 ภาคของประเทศไทย ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ จากจำนวนผู้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครทั้งหมด

สัดส่วนเพศหญิงในฐานะอาสาสมัครมีจำนวนมากกว่เพศชายในทุกภาค โดยภาคกลางมีจำนวนผู้หญิงคิดเป็นร้อยละ 71.74 ภาคเหนือร้อยละ 64.54 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 66.66 และภาคใต้ร้อยละ 72.39 และเมื่อแยกเป็นรายจังหวัดจากทั้งหมด 77 จังหวัด พบว่ามีเพียง 2 จังหวัดเท่านั้นที่ผู้หญิงมาเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ น้อยกว่าผู้ชาย ได้แก่ จังหวัดระยองมีผู้ชายร้อยละ 65.64 ต่อผู้หญิงร้อยละ 34.36 และจังหวัดชัยภูมิมีผู้ชายร้อยละ 64.48 และผู้หญิงร้อยละ 35.52 (กองกิจการอาสาสมัครและภาคประชาสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559) จากตัวเลขเหล่านี้ชี้ให้เห็นข้อสังเกตได้ว่า ผู้หญิงมีจิตอาสามากกว่าผู้ชาย แต่อาจเกิดมาจากเหตุผลหลายประการที่เอื้ออำนวย เช่น ผู้หญิงมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนได้มากกว่าเพราะส่วนใหญ่เป็นแรงงานเกษตรตามฤดูกาล และมักอาศัยในชุมชนไม่ต้องเดินทาง อย่างไรก็ตามงานอาสาสมัครนี้เป็นข้อมูลสถิติของงานอาสาสมัครที่เกิดขึ้นมาจากการผลักดันและส่งเสริมโดยรัฐ ไม่ใช่งานอาสาสมัครภาคประชาชนที่ผู้หญิงเป็นแกนนำในการปฏิบัติการอาสาสมัคร สำหรับผู้หญิงการทำหน้าที่อาสาสมัครร่วมกับรัฐจึงเสมือนเป็นการยอมรับบทบาทผู้หญิงในโครงสร้างทางการเมืองการบริหารที่ทำให้รัฐยังคงเป็นกลไกสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้หญิงไทย

ในทางกลับกันหากพิจารณาว่าการทำหน้าที่อาสาสมัครคือ การแสดงบทบาทในพื้นที่สาธารณะเพื่อผลประโยชน์ชุมชน จะเห็นชุดประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวของบทบาทผู้หญิงในรูปแบบของการต่อสู้เรียกร้องประโยชน์สาธารณะ อันเนื่องมาจากการได้รับผลกระทบจากรัฐมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นด้านแรงงานหรือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ในช่วงทศวรรษ 1970 ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้หญิงรวมตัวกันออกมาต่อต้านการสร้างเขื่อน ประท้วงด้วยการถอดเสื้อผ้าจากรัฐบาลตัดสินใจจะจับ

โครงการก่อสร้างเขื่อน (Hilhorst, 2000) ปี ค.ศ. 1973 ผู้หญิงในประเทศอินเดียออกมาปกป้องการตัดไม้ในเขตภูเขาหิมาลัยด้วยการยืนกอดต้นไม้เพื่อขัดขวางการตัดไม้ ที่เรียกว่า “Chipko Movement” ที่นำมาสู่การขยายตัวของการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอื่นๆ ในอินเดีย (Jain, 1984)

สำหรับประเทศไทย การเป็นอาสาสมัครเคลื่อนไหวภาคประชาชนของผู้หญิง เห็นจากการเรียกร้องความเป็นธรรมทางการเมือง เช่น การเคลื่อนไหวเรื่องค่าจ้าง ค่าแรงระหว่างหญิงชายที่ไม่เท่าเทียมกันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 (พจนา, 2559) หรือประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่ กนกวรรณ มะโนรมณ์ ให้สัมภาษณ์ ใน POLFEM.ORG (2017) เกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในขบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้เรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางภาคอีสาน กรณีเขื่อนปากมูล และเขื่อนราษีไศล กนกวรรณได้วิเคราะห์เชื่อมโยงบทบาทของผู้หญิงชาวบ้าน ที่ขึ้นมาเป็นแกนนำการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เชื่อว่าผู้หญิงได้รับผลกระทบจากโครงการขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในพื้นที่มากกว่าผู้ชาย เนื่องจากผู้ชายออกจากหมู่บ้านไปขายแรงงาน การเคลื่อนไหวของผู้หญิงในการมีส่วนร่วมในชุมชนในบทบาทของอาสาสมัครพัฒนาสังคมในมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเริ่มมีปรากฏให้เห็นชัดเจนมากขึ้น

นอกจากนี้ บริบททางสังคมการเมืองก็เป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการรวมกลุ่มและบทบาทการทำงานพัฒนาสังคมของผู้หญิง ดังที่เห็นสถานการณ์ความขัดแย้งที่บีบบังคับให้ผู้หญิงต้องออกมาในพื้นที่ทางสังคมมากขึ้นจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลจากความไม่สงบได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้หญิง ผู้หญิงหลายคนต้องเสียสามีและคนในครอบครัว ผู้หญิงในพื้นที่จึงต้องเปลี่ยนสถานะมาเป็นผู้นำครอบครัว

รวมทั้งผู้นำชุมชนในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรภาคประชาสังคม บทบาทของอาสาสมัครในฐานะอาสาสมัครเพื่อการสร้างสันติภาพและรักษาความสัมพันธ์ของเด็กภายในชุมชน โดยปัจจุบันผู้นำในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้สร้างเครือข่ายการทำงานพัฒนาอาสาสมัครของผู้หญิงกว่า 136 เครือข่ายในพื้นที่ (ฮาฟิสสา, 2553) นอกจากนี้บทบาทของผู้หญิงกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ชนบทซึ่งมีความเป็นชุมชนสูงพบว่า ในหลาย ๆ กิจกรรมในชุมชนแม้ผู้หญิงจะไม่ได้เป็นผู้นำเองแต่เป็นผู้สนับสนุนงานสาธารณะในชุมชนที่มีอิทธิพลสำคัญ เพราะผู้หญิงมีความตระหนักในบทบาทระดับชุมชน โดยเฉพาะกับพื้นที่ที่ตนอาศัยเพราะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงและสถานภาพของตน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอาชีพและงานเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการสาธารณสุข (ฟาริดา, 2553) จะเห็นว่าบทบาทอาสาสมัครของผู้หญิงมีความสำคัญทั้งในภาครัฐและภาคประชาชน การทำหน้าที่อาสาสมัครในเชิงการพัฒนาของผู้หญิงจึงมักเห็นในระดับชุมชนท้องถิ่นมากกว่าระดับชาติ ความสำคัญของผู้หญิงในฐานะอาสาสมัครจึงไม่ได้เป็นเพียงการพัฒนาระดับความสามารถผู้หญิงเท่านั้น แต่ยังเป็นการนำเอาคุณลักษณะของผู้หญิงมาช่วยในการแก้ปัญหาสังคม และให้ผู้หญิงได้แสดงบทบาทของสมาชิกสังคมที่เข้มแข็งที่สามารถก้าวไปสู่การมีอิทธิพลต่อนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติต่อไปในอนาคต

ผู้หญิงกับบทบาทผู้นำทางการเมือง

บทบาทของผู้หญิงในทางการเมือง ถูกแสดงผ่านประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน สถานะของผู้หญิงในอดีตมีความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นในกลุ่มผู้หญิงด้วยกันเอง ผู้หญิงชนชั้นสูงกับผู้หญิงชนชั้นล่างต่างมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจทางการเมือง

บทบาทของผู้หญิงในการเมืองมิได้มีเพียงการเป็นผู้ร่วมคำบัลลังก์ของกษัตริย์หรือการเป็นเบื้องหลังของการสูญเสียเอกราช แต่รวมถึงการมีบทบาททางการเมืองในฐานะเครื่องราชบรรณาการ แต่บทบาทส่วนใหญ่จะถูกกำหนดจากสถานะความเป็นเพศหญิงและเรื่องเพศเสียมากกว่า (ดาร์วีน, 2545: 63-69) การมีฐานะเป็นสมบัติของผู้ชายของหญิงไทยในอดีตนำมาสู่ภาวะการถูกเอารัดเอาเปรียบ (Oppression) ความเป็นรอง (Subordination) และความไม่เสมอภาค (Inequality) จากผู้ชาย ซึ่ง Anne Phillips (1987 อ้างใน นงเยาว์, 2559: 4) กล่าวว่าคำเหล่านี้สะท้อนความหมายที่แตกต่างกัน โดยที่ความไม่เสมอภาคเป็นผลมาจากผลของการสร้างเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรมและการกีดกันในการเข้าถึงสิทธิความเป็นพลเมืองในมิติต่างๆ ที่รัฐให้พื้นที่เฉพาะเพศชายเข้าถึง ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวนำไปสู่การเรียกร้องต่อรองให้มีการปรับแก้กฎหมายเพื่อให้ผู้หญิงมีสถานะเยี่ยงมนุษย์ไม่ใช่สินค้าหรือสิ่งของของผู้ชาย รวมทั้งการเรียกร้องสิทธิการเข้าถึงการศึกษาและการประกอบอาชีพแบบใหม่ที่เกิดในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีการปฏิรูประบบราชการให้มีตำแหน่งใหม่ๆ เกิดขึ้น แต่การเรียกร้องดังกล่าวในขณะนั้นยังไม่ประสบผลสำเร็จ (นงเยาว์, 2559: 19) การเรียกร้องพื้นที่ของผู้หญิงในทางการเมืองจึงเกิดขึ้นมานับร้อยปี การเคลื่อนไหวของขบวนการสตรีในทุกช่วงประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงปัจจุบัน มีประเด็นข้อเรียกร้องที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพบริบทของสังคมการเมืองไทยในแต่ละช่วงเวลา ปี (อมรา พงศาพิชญ์, 2548)

กระแสของการตื่นตัวต่อความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงนำมาสู่การตั้งคำถามต่อปัญหาและอุปสรรคในมิติวัฒนธรรมและสังคมโดยการพยายามดึงเอามิติของกฎหมายและการเลือกตั้งมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดความเท่าเทียมทางเพศมากขึ้น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นับตั้งแต่ฉบับแรกได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีสิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งวุฒิสมาชิกและมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475) แต่ผู้หญิงได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2492 ด้วยโครงสร้างอำนาจที่กำหนดโดยสถานะผู้นำของเพศชายที่เข้มแข็งของสังคมไทย ในทางปฏิบัติอุปสรรคทางวัฒนธรรมจึงมีผลต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของผู้หญิง

บทบาททางการเมืองของผู้หญิงถูกท้าทายจากระบบการแข่งขันในสนามการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การก้าวสู่บทบาทผู้นำการเมืองและผู้นำสังคมของผู้หญิงกลายเป็นประเด็นคำถามที่ถกเถียงกับบทบาทที่ยึดโยงกับเพศสรีระและวัฒนธรรม ในการทำหน้าที่ของภรรยาและแม่ของลูกหากผู้หญิงก้าวออกมาจากพื้นที่ในครัวเรือน การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางการเมืองของผู้หญิง แสดงให้เห็นการจำกัดโอกาสทางการเมืองอันเกิดมาจากการยึดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของความเป็นหญิง เช่น การศึกษาของรัตนากิจสุทธนามณี (2538) พบว่าคนส่วนใหญ่เชื่อว่าทางด้านการเมืองการปกครองนั้น จุดด้อยของผู้หญิงในการเป็นผู้นำคือยังขาดความเด็ดขาด เพราะผู้หญิงอ่อนโยนและขาดความเด็ดขาดในการใช้อำนาจครอบงำคนอื่น อีกด้านคือ ข้อจำกัดทางด้านกายภาพ เพราะมีสภาพร่างกายที่อ่อนแอกว่าเพศชาย ที่สำคัญคือปัจจัยด้านสังคม เช่น ความเชื่อในทางศาสนาหรือความเชื่อในเรื่องที่ว่าผู้หญิงจะต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือน จะต้องเลี้ยงลูกอยู่กับบ้าน พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นมีการเชื่อมโยงคุณลักษณะของความเป็นเพศของผู้หญิงกับการยอมรับบทบาทเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาของวิไล บุรณุปกรณ์ (2551) ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถึงบทบาทผู้นำสตรีในการพัฒนาท้องถิ่นพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต่างมองเห็นว่าข้อจำกัดทั้งทางสรีระและอารมณ์ของเพศหญิงคือสิ่งที่เป็นประเด็นในการ

สนับสนุนยอมรับบทบาทของผู้หญิงในพื้นที่ โดยวิไลพบข้อสรุปภาพรวม คือ ผู้หญิงเป็นเพศที่รักสวย รักงาม ไม่อดทนต่อความลำบากต่างๆ ในพื้นที่ การไม่กล้าตัดสินใจ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ต้องการตัดสินใจภาวะเร่งด่วน มีลักษณะของความเป็นคนละเอียด จู้จี้ รวมถึงสภาพร่างกายไม่แข็งแรงพอ เมื่อเปรียบเทียบกับเพศชาย

กุลธิดา สิงห์สี และตระกูล มีชัย (2555) ศึกษาวิเคราะห์นัยทางการเมืองท้องถิ่นสตรีในจังหวัดลำปาง พบว่าหากไม่มองเรื่องของสถานะทางเพศอย่างเดียว พบว่าโอกาสในการมีบทบาททางการเมืองของนักการเมืองผู้หญิงมักมีองค์ประกอบของปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ที่สนับสนุนผู้หญิงให้เป็นนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งในการศึกษาพบว่านักการเมืองผู้หญิงท้องถิ่นแต่ละคนมีภูมิหลังในการเข้ามาสู่การเมืองท้องถิ่นที่ต่างกัน เช่น ผู้หญิงบางคนเริ่มจากการเป็นผู้นำในชุมชนมาก่อน การเคยร่วมงานหรือรู้จักกับนักการเมืองท้องถิ่น การมีญาติพี่น้อง คนในครอบครัวที่ใกล้ชิด เช่นสามี พ่อเป็นนักการเมืองท้องถิ่น ส่วนด้านปัจจัยด้านบุคลิกลักษณะส่วนบุคคลของผู้หญิงที่เป็นนักการเมือง มักมีคุณสมบัติส่วนตัวที่โดดเด่น เช่น สถานะครอบครัว สถานะ การศึกษา อาชีพ กล่าวได้ว่าบทบาทของผู้หญิงในการเมืองระดับท้องถิ่นพิจารณาปัจจัยด้านคุณสมบัติตัวบุคคลมากกว่าการพิจารณาเรื่องเพศ โดยรูปแบบการเข้าสู่การเมืองของผู้หญิงกระทำผ่าน 3 รูปแบบคือ (ลดาวัลย์, 2551: 25)

1. การใช้ฐานครอบครัว
2. การใช้ฐานสามี
3. การใช้ความสามารถ และความสนใจของตนเอง

ในขณะที่บทบาททางการเมืองของผู้หญิงในระดับชาติก็ยังคงพบกับปัจจัยที่ไม่ได้แตกต่างออกไปจากการศึกษาของ อนงค์วิเชียร สารินบุตร (2548) ค้นพบว่าความสำเร็จของผู้นำทางการเมืองผู้หญิง โดยเฉพาะการมี

บทบาทในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นอยู่กับปัจจัยหลักคือการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว และครอบครัวเคยทำงานการเมืองมาก่อน และมีองค์ประกอบด้านคุณลักษณะเฉพาะของสตรีทั้งในด้านบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ รวมถึงการมีฐานะที่ร่ำรวย ความคิดเรื่องบทบาทผู้หญิงกับพื้นที่ทางการเมืองได้กลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมของไทย “นิดาไพล” สรุปผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน เรื่อง **“บทบาทสตรีทางการเมือง”** รายงาน ณ วันที่ 11 มิถุนายน 2554 ทำการสำรวจพบว่าจุดแข็งของผู้หญิงในฐานะนักการเมือง คือ ความละเอียดรอบคอบ ร่องลงมาคือเรื่องความมีเมตตาคุณธรรมและความอ่อนโยน ในขณะที่จุดอ่อนพบว่าผู้หญิงขาดพลังอำนาจและไม่ได้เด็ดขาดและมีความอ่อนโยนนุ่มนวลมากเกินไป และจากการสำรวจพบว่าประมาณร้อยละ 20 ที่ไม่แน่ใจและไม่ทราบว่าคุณผู้หญิงมีจุดอ่อนหรือจุดแข็งอะไรในฐานะนักการเมือง ไพลินที่ปรากฏทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนของนักการเมืองผู้หญิงถูกยึดโยงไปกับเรื่องทางเพศที่สังคมกำหนด คุณลักษณะความแตกต่าง สร้างความคิดรวบยอดของบทบาทผู้หญิงที่พึงมีในพื้นที่สาธารณะที่รวมถึงพื้นที่การเมืองด้วย

บทสัมภาษณ์ผู้นำสตรีในการศึกษาวิจัยบทบาทสตรีในการพัฒนาของพื้นที่แห่งหนึ่งพบว่า ผู้หญิงเองไม่ได้เผชิญแค่ความทรมานทางวัฒนธรรมที่กำหนดคุณลักษณะผู้หญิงเท่านั้นแต่ตัวผู้หญิงเองก็ยอมรับและยินยอมต่อการเป็นกลุ่มผู้ถูกกดขี่ไปเองด้วย “อุปสรรคหรือเงื่อนไขที่ทำให้สตรีขึ้นมาเป็นผู้นำได้ยาก 1) การยอมรับของสังคม สังคมยังมีความเชื่อว่าสตรีคือช้างเท้าหลังอยู่ สังคมยังไม่ยอมรับ มองว่าสตรีเป็นเพศที่อ่อนแอ ต้องอยู่บ้านทำกับข้าวอยู่ 2) สตรีเราเองก็ยังขาดการพัฒนาตัวเอง เช่น ด้านการศึกษาหรือความเชื่อมั่นในตัวเองก็ยังมีน้อย คิดว่าไม่ต้องเรียนอะไรมาละแต่งงาน อยู่บ้าน เลี้ยงลูก สตรีบางคนก็ยังไม่รู้จักการปรับปรุงตัวเองทั้งด้านการศึกษาและด้านความคิด 3) ตำแหน่งทางสังคมบางตำแหน่งก็ยังไม่ยอมรับ

สตรี เช่น ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ถึงสตรีจะเป็นได้ก็ไม่เกิดการยอมรับ หรือ ผู้พิพากษาที่ยังมีสตรีน้อยอยู่” (สุภัค, 2558)

ในปัจจุบันแนวโน้มจำนวนผู้หญิงที่เข้ามาสืบบทบาททางการเมือง ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นมีจำนวนมากขึ้นตามกระแสการเรียกร้องสิทธิ และความเท่าเทียม หากแต่กลไกการแข่งขันต่อสู้ในสนามเลือกตั้งทั้งระดับ ชาติและระดับท้องถิ่น มีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของความเป็นผู้หญิง กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อโอกาสและศักยภาพในการต่อสู้ทาง การเมืองในแต่ละเขตเลือกตั้ง ผู้หญิงที่จะเข้ามาต่อสู้ในพื้นที่ทางการเมือง ผ่านระบบการเลือกตั้งจึงต้องสร้างพลังอำนาจให้มีในตนเองเพื่อใช้เป็น กลยุทธ์การต่อสู้เพื่อชนะการเลือกตั้งและฟันฝ่ากำแพงของระบบความคิด ความเชื่อทางสังคมวัฒนธรรมเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองระหว่างผู้ชาย และผู้หญิง

หากเรามองสถานการณ์และบริบททางการเมืองที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับบทบาทผู้หญิงในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะผู้แทน ทางการเมือง จะพบว่าในขณะที่สถานการณ์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและ การศึกษาของผู้หญิงไทยมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว แรงงานผู้หญิงกลายเป็นแรงงานที่มีความสำคัญมากต่อภาคการผลิตและบทบาทของผู้หญิงใน สังคมก็ได้รับการยอมรับมากขึ้น (รายงานทีดีอาร์ไอ, 2550) แต่การเข้ามามี ส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะผู้แทนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นกลับ เติบโตอย่างเชื่องช้า สถิติของผู้หญิงที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในรอบ 10 ปี (พ.ศ. 2529-2539) ก่อนมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 พบว่าหากคำนวณ ส.ส. จากการเลือกตั้ง 6 ครั้ง (พ.ศ. 2529, พ.ศ. 2531, พ.ศ. 2535/1, พ.ศ. 2535/2, พ.ศ. 2538 และ พ.ศ. 2539) มีจำนวน ส.ส. ทั้งหมด 2,208 คน คิดเป็นเพศหญิง 95 คน คิดเป็นค่าเฉลี่ย ที่ร้อยละ 4.3 และเพศชาย 2,113 คน คิดเป็นค่าเฉลี่ยที่ร้อยละ 95.6

(กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2542) ตัวเลขที่ปรากฏสะท้อนบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในการเมืองระดับชาติที่น้อยมาก

ข้อถกเถียงสำคัญในประเด็นการเลือกตั้งกับโอกาสและความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในทางการเมือง ปรากฏให้เห็นในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่รับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมเสมอภาคที่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญอย่างเสมอกันโดยไม่ถูกกีดกันเลือกปฏิบัติด้วยสาเหตุทางเพศ รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 นอกจากจะกล่าวถึงความเสมอภาคระหว่างหญิงชายแล้ว ยังบัญญัติห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม การที่บทบัญญัติรัฐธรรมนูญให้สิทธิอำนาจแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองนั้นย่อมมีผลต่อการกระจายอำนาจและโอกาสทางสังคมให้เสมอภาคมากขึ้นระหว่างผู้ชายและผู้หญิง หากดูจากสาระของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2540 พบว่ามีการให้ความสำคัญต่อผู้หญิงด้วยการส่งเสริมความเท่าเทียมและเสมอภาคของฐานะและสิทธิ ตลอดจนการกำหนดให้พรรคการเมืองมีส่วนสำคัญต่อการเปิดโอกาสและให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงเพื่อทำหน้าที่ทางการเมืองในฐานะตัวแทน² ข้อสังเกตจากการกระจายอำนาจทางการเมือง

² **มาตรา 30** บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรา 97 การจัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมือง สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วน... ต้องคำนึงถึงโอกาส สัดส่วนที่เหมาะสม และความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย

ภายหลังรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 จนถึงฉบับปี พ.ศ. 2550 เป็นการกระจายอำนาจภายใต้บริบททางการเมืองที่แตกต่างกัน มีการเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจเชิงโครงสร้างทางการเมือง การปกครองที่ให้อำนาจจากการบริหารราชการจากส่วนกลางมาสู่การบริหารจัดการในระดับท้องถิ่นผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ท้องถิ่นมีอำนาจในการตรวจสอบ มีส่วนร่วมกับหน่วยการเมืองการปกครองระดับท้องถิ่นในการกำหนดนโยบาย ด้วยการกำหนดไว้อย่างชัดเจน ให้ผู้บริหารและสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังให้อำนาจอธิปไตยเลือกตั้งสามารถเข้าชื่อถอดถอนผู้แทนท้องถิ่นและเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ ในส่วนของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 ซึ่งหลักสิทธิอันเท่าเทียมระหว่างหญิงชายยังได้รับการบัญญัติไว้เหมือนเดิม สิ่งที่น่าสนใจคือในมาตรา 30 มีการผลักดันประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศในรัฐธรรมนูญแม้จะไม่มีปรากฏอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ในมาตรานี้ยังคงดำรงประเด็นเรื่องการ

มาตรา 114 ให้คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาดำเนินการสรรหาบุคคลที่มีความเหมาะสมจากผู้ได้รับการเสนอชื่อจากองค์กรต่าง ๆ ในภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาชีพและภาคอื่นที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติกรตามอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภาเป็นสมาชิกวุฒิสภาเท่าจำนวนที่จะพึงมีตามที่กำหนดในมาตรา 111 วรคหนึ่ง

ในการสรรหาบุคคลตามวรรคหนึ่ง ให้คำนึงถึงความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือประสบการณ์ จะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของวุฒิสภาเป็นสำคัญ และให้คำนึงถึงองค์ประกอบจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน โอกาสและความเท่าเทียมกันทางเพศ สัดส่วนของบุคคลในแต่ละภาคตามวรรคหนึ่งที่ใกล้เคียงกันรวมทั้งการให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาสทางสังคมด้วย

มาตรา 152 การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยว่ามีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ หากสภาผู้แทนราษฎรมิได้พิจารณาโดยกรรมาธิการเต็มสภา ให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้น ประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนเกี่ยวกับบุคคลประเภทนั้น มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนกรรมาธิการทั้งหมด ทั้งนี้ โดยมีสัดส่วนหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน

ไม่เลือกปฏิบัติทางเพศที่ระบอบครอบคลุมถึงการคุ้มครองบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศแตกต่างออกไปจากผู้ชายและผู้หญิงด้วย³

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 30) ในหมวดที่เกี่ยวกับการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มาตรา 97(2) ว่าด้วยการที่พรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบบัญชีรายชื่อ ให้คำนึงถึงสัดส่วนทางเพศซึ่งเป็นครั้งแรกที่สังคมเริ่มยอมรับเรื่องความเสมอภาคในระบบตัวแทนการใช้อำนาจ แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะบัญญัติแค่คำว่า “สัดส่วนที่เหมาะสม” และความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย จะเห็นรัฐธรรมนูญเป็นข้อกำหนดที่สำคัญ มีผลต่อการรับรู้ทางสังคมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสถานภาพและบทบาทของเพศหญิงได้ทั้งในมิติสิทธิและมิติของการเลือกตั้ง

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

ภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือข้อมูลสถิติหลายประเด็น โดยเฉพาะผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต (Single-seat Constituency) โดยปี พ.ศ. 2544 มีสัดส่วน ส.ส.ผู้หญิงร้อยละ 9.75, ปี 2548 เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.75 ในการเลือกตั้งปี 2550 เพิ่มขึ้นร้อยละ 12.25 และการเลือกตั้งครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2554 มีจำนวน ส.ส.หญิงคิดเป็น ร้อยละ 15.47 ในทางเดียวกันระบบการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบ บัญชีรายชื่อ (Party List) ที่ผู้หญิงได้รับการเลือกตั้งพบว่ามีทิศทางเดียวกัน คือ ปี พ.ศ. 2544 มีสัดส่วน ส.ส.ผู้หญิงร้อยละ 7, ปี พ.ศ. 2548 ลดลงเป็น ร้อยละ 6 ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.75 และในการ เลือกตั้ง พ.ศ. 2554 มีจำนวน ส.ส.หญิงในระบบบัญชีรายชื่อร้อยละ 16.8 (บัณฑิต, 2558) การเลือกตั้งวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ที่เป็นการเลือกตั้ง ล่าสุดในประเทศไทย ที่ผ่านพ้นบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 และฉบับปี พ.ศ. 2550 มาแล้ว ยังคงสะท้อนภาพของผู้หญิงที่มีภาวะความ รับผิดชอบต่อลูกและสามีในครอบครัวกลายเป็นสิ่งถ่วงรั้งที่ทำให้ผู้หญิงมอง ว่าบทบาททางการเมืองและสังคมไม่ใช่หน้าที่หลักของตน สถานะของพลเมือง เป็นฐานรองจากสถานะของภรรยาและมารดา การกำหนดกฎเกณฑ์ทาง กฎหมายที่ขาดความเชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ประเด็นเรื่องเพศสภาพของผู้ หญิงมีผลต่อทั้งตัวผู้หญิงเอง และยังรวมถึงการประเมินศักยภาพของผู้หญิง ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงบประมาณ และการดำเนินกิจการในการ บริหารปกครององค์กรปกครองระดับท้องถิ่น

ในส่วนของการดำรงตำแหน่งในระดับบริหารนั้น พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน มีผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี และ รัฐมนตรีรวมทั้งสิ้น 345 ตำแหน่ง โดยในจำนวนนี้มีสตรีที่ได้ดำรงตำแหน่ง

ในระดับบริหารของรัฐบาลเป็นจำนวนทั้งสิ้น 24 ตำแหน่ง หรือคิดเป็นจำนวนร้อยละ 6.9 โดยพบว่าในรัฐบาลของยิ่งลักษณ์ ชินวัตร หลังการเลือกตั้งปี 2554 มีจำนวนสตรีที่ได้รับการคัดเลือกเข้าไปดำรงตำแหน่งฝ่ายบริหารการเมืองมากที่สุดถึง 6 ตำแหน่ง คิดเป็นร้อยละ 9.2 ของผู้ดำรงตำแหน่งฝ่ายบริหารทางการเมืองในรัฐบาล ในขณะที่สถิติจาก Business Insider (2016) พบว่าประเทศที่มีสัดส่วนของรัฐมนตรีหญิงในรัฐสภาที่มีจำนวนสูงได้แก่ คอสตาริกา (ร้อยละ 41) ไอซ์แลนด์ (ร้อยละ 44) เยอรมนี (ร้อยละ 47) นิคารากัว (ร้อยละ 47) เนเธอร์แลนด์ (ร้อยละ 47) ฝรั่งเศส (ร้อยละ 50) ในขณะที่ประเทศวันตามีสัดส่วนจำนวน สส.หญิงเป็นจำนวนมากที่สุดในโลก (ร้อยละ 64) (Martin, 2016)

ในขณะที่การเลือกตั้งระดับท้องถิ่นพบว่าปี พ.ศ. 2548 ผู้หญิงดำรงตำแหน่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยละ 12.0 สมาชิกสภาจังหวัดร้อยละ 3.6 นายกเทศบาลนครร้อยละ 6.6 สมาชิกเทศบาลนครร้อยละ 6.6 นายกองค์การบริหารส่วนตำบลร้อยละ 4.4 และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลร้อยละ 6.7 เท่านั้น (สำนักกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2550: 26)

ข้อมูลการเลือกตั้งท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2549 พบว่า หน่วยการปกครองท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีนายกฯ ผู้หญิงคิดเป็นร้อยละ 12 สมาชิกสภาจังหวัดร้อยละ 4.61 มีนายกเทศมนตรีร้อยละ 6.64 และสมาชิกสภาเทศบาลมีเพียงร้อยละ 6.61 และมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นผู้หญิงร้อยละ 4.54 และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลร้อยละ 6.73 (รศชช เปรมทรัพย์, ไพลิน ภูจินาพันธุ์ และอื่นๆ, 2556)

ในปี 2010 ข้อมูลจากสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา (Gender and Development Research Institute) (อ้างใน ศูนย์ข้อมูล & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง, 2559) ผู้หญิงได้รับเลือกเป็นนายกองค์การ

บริหารส่วนจังหวัดร้อยละ 9.33 สมาชิกสภาจังหวัดร้อยละ 12.71 นายกเทศบาลนครร้อยละ 16 สมาชิกเทศบาลนครร้อยละ 12.01 นายกเทศบาลเมืองร้อยละ 8.45 สมาชิกเทศบาลเมืองร้อยละ 12.31 นายกเทศบาลตำบลร้อยละ 6.52 สมาชิกเทศบาลตำบลร้อยละ 14.90 นายกองค์การบริหารส่วนตำบลร้อยละ 6.49 และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลร้อยละ 13.35

ข้อมูลสถิติที่กล่าวมามีแนวโน้มที่น่าสนใจต่อการถกเถียงเรื่องของการกระจายอำนาจที่ยังคงนำไปสู่คำถามต่อการนำมาอธิบายการส่งเสริมสนับสนุนโอกาสทางการเมืองของผู้หญิงผ่านตัวบทกฎหมายและการเลือกตั้งที่รายล้อมไปด้วยบริบทและบรรยากาศของความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคทางเพศที่แทรกซ้อนในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในทุกระดับ แม้สถาบันทางการเมืองไทยจะสนับสนุนและบรรจุความคิดเรื่องของการกระจายอำนาจไว้ชัดเจนโดยผ่านการเลือกตั้ง แต่ระบบการเลือกตั้งตัวแทนบนฐานคิดวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่กลับเป็นกำแพงแก้วที่ผู้หญิงไทยยังไม่สามารถก้าวข้ามไปได้

ในขณะที่ข้อมูลเปรียบเทียบของเอกชนจาก แกรนท์ ธอร์นตัน (Grant Thornton) เครือข่ายบริษัทผู้ตรวจสอบบัญชี เปิดเผยเมื่อวันสตรีสากล 8 มี.ค. 2559 ระบุว่าในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา อัตราส่วนของผู้หญิงในตำแหน่งระดับสูงทั่วโลกเพิ่มขึ้นร้อยละ 3 โดยมาอยู่ที่ระดับร้อยละ 24 โดยรัสเซียครองอันดับ 1 ของประเทศที่มีผู้หญิงครองตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงมากที่สุดร้อยละ 45 ตามมาด้วยฟิลิปปินส์และลิทัวเนียที่ร้อยละ 39 ส่วนประเทศไทยครองอันดับ 4 ร่วมกับประเทศเอสโตเนียที่ร้อยละ 37 (ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยในกลุ่มประเทศอาเซียนที่ร้อยละ 34 และสูงกว่าค่าเฉลี่ยจากกลุ่มประเทศเอเชีย-แปซิฟิกเกิดใหม่ที่ร้อยละ 26) (ศูนย์ข้อมูล & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง, 2559) จะเห็นว่าผู้หญิงมีสัดส่วนสูงในฐานะของบทบาทผู้บริหารระดับสูงของภาคเอกชนในประเทศไทย ซึ่งดูจะสวนทางกับตัวเลข

การเติบโตกับผู้หญิงในพื้นที่ทางการเมืองที่มีการเพิ่มสัดส่วนในการเข้าไปมีบทบาทและตำแหน่งทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเป็นไปอย่างเชื่องช้า

ข้อมูลขององค์การอิสระระหว่างประเทศพบว่าในหลายประเทศที่มีการกระตุ้นเรื่องของการกระจายอำนาจภายในรัฐ หลักความเท่าเทียมเสมอภาคทางเพศไม่ได้ถูกกำหนดไว้อย่างเป็นรูปธรรมนัก โดยเฉพาะกระบวนการในการสร้างความเท่าเทียมและเสมอภาคทางเพศไม่ได้ถูกบรรจุไว้ในกฎหมายเลือกตั้ง มีแต่การนำเสนอความคิดเรื่องสิทธิและความเท่าเทียมซึ่งทำให้ผลในทางปฏิบัติยังคงถูกครอบงำด้วยมิติทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ผู้หญิงไม่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการมีอิทธิพลในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายทางการเมืองในระดับท้องถิ่น และในหลายพื้นที่ท้องถิ่นภายหลังจากการกระจายอำนาจและการเลือกตั้งจะพบว่าผู้หญิงต้องเผชิญกับความยากลำบากในการช่วงชิงแข่งขันเพื่อก้าวมาสู่ตำแหน่งระดับผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (International Alert, 2012) วุฒิสาร ตันไชย (2551: 19) มองว่าประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งที่กลายเป็นเรื่องของความย้อนแย้งระหว่างการถูกกีดกันกับสิทธิทางการเมืองคือ “ความเสียเปรียบของผู้หญิงในทางการเมืองและการหาเสียง เพราะในกรณีเดียวกันหากผู้หญิงโดนตำหนิ หรือมีจุดต่างพร้อยอันเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัว หรือประเด็นชั่วสาว ตรงนี้เองก็จะกลายเป็น “ประเด็นอ่อนไหว” และเป็นเหตุให้เสียคะแนน (แต่มีต่อ) ในทางการเมือง ฉะนั้นการสร้างการยอมรับของสังคม และการสร้างทัศนคติของสังคมให้ยอมรับในความเท่าเทียมหรือการมีสิทธิเสมอกันในการที่จะดำรงตนของตัวเองระหว่างหญิงชาย” การเลือกตั้งระดับท้องถิ่นเกิดขึ้นในเขตพื้นที่เลือกตั้งขนาดเล็ก ผู้สมัครรับเลือกตั้งมักเป็นผู้ที่เติบโตหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีฐานคะแนนเสียงที่ต้องอาศัยระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่เข้มแข็งทำให้มีเงื่อนไขไม่ต่างจากการเลือกตั้งแบบเขตเดียวเบอร์เดียวที่การเลือกตั้ง

มีความรุนแรง และมีวาทกรรมเรื่องเพศมาเป็นอุปสรรคในพื้นที่ที่มีการแข่งขันระหว่างชายและหญิง ไม่เอื้อต่อความเป็นผู้หญิงในการเข้ามาเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้แทนผ่านการเลือกตั้ง สัดส่วนของผู้แทนหญิงจากการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นยังมีจำนวนน้อยมาก และเมื่อเปรียบเทียบกับตัวเลขภาคเอกชน ผู้หญิงกลับมีบทบาทและจำนวนในฐานะผู้บริหารระดับสูงมากขึ้น ซึ่งทำให้การพัฒนาด้วยพลังของผู้หญิงเกิดขึ้นในภาคธุรกิจเอกชน แต่หนทางของผู้หญิงในการเข้าไปมีบทบาทและอิทธิพลในกระบวนการเชิงนโยบายของรัฐกลับไม่ค่อยปรากฏให้เห็น การศึกษาสถานะและบทบาทของผู้หญิงทั้งในมิติการเมืองและการพัฒนายังคงเป็นความท้าทายที่สำคัญในการพิสูจน์ความก้าวหน้าของประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเท่าเทียมเสมอภาคทางเพศของประเทศไทย

4. unสรุป

บทความนี้ได้รวบรวมเรียบเรียงข้อถกเถียงจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักศึกษาและข้อมูลพื้นที่จากการสัมภาษณ์ผู้นำสตรี ผนวกกับการค้นคว้าข้อมูลเอกสารและสถิติต่าง ๆ ซึ่งทำให้เห็นภาพของประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ร่ายล้อมไปด้วยนัยของอำนาจชนชั้นทางเพศระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ระบบความเชื่อและวัฒนธรรมที่มีรากฐานสัมพันธ์กับแนวคิดระบบอุปถัมภ์ตอกย้ำความไม่เสมอภาคและไม่เท่าเทียมของเพศในสังคมไทยด้วยการกำหนดบทบาทหน้าที่ภายในโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน เพศหญิงถูกกำหนดบทบาทในพื้นที่ครัวเรือนมากกว่าพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางการเมือง นอกจากนี้ผู้หญิงยังถูกกระบวนการกล่อมเกล่าและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดการยอมรับสถานภาพและบทบาทของตนเองในพื้นที่ครัวเรือน ดังนั้น การพยายามส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงคือการก้าวข้ามอุปสรรคการกีดกันของความคิดความเชื่อเกี่ยวกับ

ความแตกต่างทางเพศเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของสิทธิและโอกาส ในยุคการเติบโตของแนวคิดกระจายอำนาจทางการเมืองนับแต่รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 และ 2560 ที่มี สัญญาของการส่งเสริมความเท่าเทียมเสมอภาคทางเพศทำให้สิทธิของผู้หญิงทั้งในทางการเมืองและสังคมกลายเป็นประเด็นสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ

ในปัจจุบันผู้หญิงได้รับการส่งเสริมกระตุ้นให้มีทั้งบทบาทการพัฒนาสังคมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจใน ชุมชน การมีบทบาทเป็นอาสาสมัครทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคประชาชน และการมีบทบาททางการเมืองผ่านระบบการเลือกตั้งในการทำหน้าที่ทางการเมืองการปกครองทั้งในระดับชาติระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายต่อการสถาปนาความคิดเรื่องสิทธิและความเสมอภาคในการ ทำหน้าที่ของผู้หญิง และยังเป็นสิ่งที่พิสูจน์ความสามารถและศักยภาพของผู้หญิงในการก้าวข้ามเงื่อนไขเพศสรีระและพื้นผิวด้านความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ในโครงสร้างทางการเมือง เงื่อนไขข้อจำกัดของผู้หญิงมีเพียงกำแพงแก้วที่สำคัญคือ กำแพงของการไม่ยอมรับความแตกต่างที่เสมอภาคกัน ที่ถูกก่อ ขึ้นมาด้วยผลผลิตทางวัฒนธรรมและความเชื่อ การผลิตซ้ำของความรู้เรื่อง ชนชั้นทางเพศ หากกำแพงนี้สามารถทำลายลงได้ บทบาทผู้หญิงจะเป็นกลไก สำคัญที่ช่วยพุงการพัฒนาสังคมและชุมชนได้อย่างเข้มแข็งในวิถีของความ เป็นเพศหญิงเอง บทบาทของผู้หญิงจึงสามารถปรากฏในหลายรูปแบบ ใน หลายระดับชุมชน ท้องถิ่น และระดับประเทศ การส่งเสริมการกระจาย อำนาจจึงไม่ควรเป็นเพียงการกระจายอำนาจเชิงโครงสร้างและตัวบท กฎหมายเท่านั้น แต่ควรส่งผลถึงการกระจายบทบาท สิทธิอำนาจอย่างเสมอ ภาคระหว่างชายและหญิงในการพัฒนาการเมืองและสังคม

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกวรรณ มะโนรัมย์. (2560). วิเคราะห์บทบาท “แกนนำหญิงอีสาน”. 15 ตุลาคม 2560. <http://www.polfem.org/วิเคราะห์บทบาท-แกนนำหญิง/4123/>
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). *เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในสังคมไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กองกิจการอาสาสมัครและภาคประชาสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). “ข้อมูลอาสาสมัคร 2559”, 9 ธันวาคม 2560. <http://www.csv.dsdw.go.th/statistics.aspx>
- กุลธิดา สิงห์สี และตระกูล มีชัย. (2555). นักการเมืองท้องถิ่นสตรี: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง. การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 2, 4-5 กันยายน 2555 ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2551). ปลุกฝั่งภาวะผู้นำของผู้หญิง, 9 ธันวาคม 2560. <http://www.kriengsak.com/node/1275>
- จิรติ ดิงศภักย์. (2524). ผู้หญิง แรงงานและชีวิตครอบครัว: วิธีการวิเคราะห์การกดขี่สตรีเพศ. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ปีที่ 1 (3)*, 15-38.
- จุไรรัตน์ จันทน์ธำรง. (2529). *ผู้หญิงและครอบครัว*. รวบรวมความประเด็นเรื่องสตรี. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2555). *เล่าเรื่องเบื้องต้น สตรีศึกษา สตรีนิยม*. เชียงใหม่: วนิตาการพิมพ์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2558). ผู้หญิง เพศภาวะ และการพัฒนา. ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 5 ตุลาคม 2560. https://static1.squarespace.com/static/52bce94ae4b013dbd6fc79d4/t/55794d00e4b00bf1e6873014/1434012928608/47_article+on+gender+and+development.pdf

- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2558). ผู้หญิงในสังคมและการเมือง. ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 5 ตุลาคม 2560. https://static1.squarespace.com/static/52bce94ae4b013dbd6fc79d4/t/55794d80e4b0daf0f9ccdd4d/1434013056634/52_womeninsocialandpolitic.pdf
- ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2551). *ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี: ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เรื่องเพศในประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง, แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ดวงหทัย บุรณเจริญกิจ. (2560). *แนวคิดสตรีนิยมและขบวนการทางสังคมของผู้หญิงในประเทศไทย: วิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ข้อถกเถียงและยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ท.
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2545). บทบาทและสถานภาพของผู้หญิงกับการเมืองในประวัติศาสตร์สังคมไทย. *วารสารศิลปวัฒนธรรม*, ปีที่ 23 (7), 6-70.
- ธัญญลักษณ์ สวัสดิ์ไชย. (2554). *การเรียนรู้บทบาทชายหญิงผ่านละครโทรทัศน์ประเภทตลกตามสถานการณ์*. สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- นงเยาว์ เนาวรัตน์. (2559). การศึกษาระบบโรงเรียน: การสร้างตัวตนและความเป็นอื่นของผู้หญิง, 5 พฤศจิกายน 2560. <http://www.multied.org/wp-content/uploads/2016/02/การศึกษาระบบโรงเรียน-การสร้างตัวตนและความเป็นอื่นของผู้หญิง-นงเยาว์-เนาวรัตน์.pdf> ทัศนะเศรษฐศิริโรตม์. (2558). สัดส่วนผู้หญิงในร่างรัฐธรรมนูญ ประเด็นที่แขวนเรื่องสุดท้าย, 10 ธันวาคม 2560. <http://measwatch.org/writing/5382>

- นพวรรณ สิริเวชกุล. (2549). ผู้หญิง...ขบถ. ในผู้จัดการออนไลน์, 2 พฤศจิกายน 2560. <http://www.manager.co.th/Entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9490000032422>
- เนตรดาว ยิ่งยุบล. (2544). คนชายขอบกับกระบวนการสร้างเวทีการต่อสู้เพื่อแย่งชิงทรัพยากร. ปรินซ์นิพนธ์ สาขาการพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- บันฑูร เศรษฐศิริโรตม์. (2015). สัดส่วนผู้หญิงในร่างรัฐธรรมนูญ ประเด็นที่แขวนเรื่องสุดท้าย, 9 ธันวาคม 2560. <http://measwatch.org/writing/5382>
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2552). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education): พัฒนาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน”, 12 พฤศจิกายน 2560. <http://www.fnfthailand.org/node/84>
- พจนา วลัย. (2559). ผู้หญิงกับการต่อสู้ทางชนชั้น. ในประชาไท, 10 ธันวาคม 2560. <https://prachatai.com/journal/2016/06/66127>
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (2525). กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.
- พิชาย รัตนดิถ ฌ ภูเก็ต. (2533). โครงสร้างอำนาจและชนชั้นนำในชนบทไทย: กรณีศึกษาหมู่บ้านดั้งเดิมและหมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลง. ปรินซ์นิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ฟาริดา บินลาเต๊ะ. (2553). “บทบาทสตรีในการสร้างทุนทางสังคมและการลดความยากจนในชุมชนผู้มีรายได้น้อย: กรณีศึกษาชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ ชุมชนคลองลำนูน และชุมชนเพชรคลองจั่น กรุงเทพมหานคร” วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปีที่ 10 (1), 57-69.
- รชชง เปรมทรัพย์, ไพลิน ภูจินาพันธุ์, พงาม เหลี่ยมศิริวัฒนา และภชลา เขมวารภรณ์. (2556). คู่มือเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิง. กรุงเทพฯ: บริษัท สแกนด-มีเดีย คอร์ปอเรชั่น จำกัด.

- รัตนา จงสุทธานามณี. (2538). *บทบาทของผู้นำสตรีในการเมืองท้องถิ่นของจังหวัด เชียงราย*. ปรินิญาณิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย เชียงใหม่. เชียงใหม่.
- ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์. (2551). ศาสตร์ทั้ง 7 ในการเข้าสู่และดำรงอยู่ในการเมือง. ใน *สตรีกับการเมือง ความเป็นจริง พื้นที่ทางการเมืองและการ ขับเคลื่อน*. นนทบุรี: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบัน พระปกเกล้า.
- วารณี โภคาพานิชวงศ์, กุลภา วจนสาระ (แปล). พุทธศาสนาและมิติเรื่องเพศใน สังคมไทย วัฒนธรรมวิชาการกับความพยายามทบทวนใหม่. ใน อมรา พงศาพิชญ์ (บรรณาธิการ). *เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย*. ชุดรวมบทความฉบับที่ 25, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- วิไล บุญอุปภรณ์. (2551). *บทบาทของผู้นำสตรีกับการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่*. ปรินิญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2551). *สาระสำคัญของสตรีในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พ.ศ. 2550 (รัฐธรรมนูญ 2550)*. ใน *สตรีกับการเมือง ความเป็นจริง พื้นที่ทางการเมืองและการขับเคลื่อน*. นนทบุรี: วิทยาลัย พัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.
- ศูนย์ข้อมูล & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง. (2559). *สำรวจประเด็น 'ผู้หญิง' ใน พื้นที่การเมือง สถานะเศรษฐกิจและเหยื่อความรุนแรง*, 8 ธันวาคม 2560. <http://www.tcijthai.com/news/2016/03/scoop/6123>
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2550). *สตรีในสามทศวรรษของเศรษฐกิจ ไทย*. รายงานทีดีอาร์ไอ ฉบับที่ 52. กรุงเทพฯ.
- สุชาดา ทวีสิน. (2550). ผู้หญิง ผู้ชาย และเพศวิถี: เพศสภาวะศึกษาในงาน มานุษยวิทยา. *วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 19 (1)*, 312-358.

- สุภัค โนกุล. (2558). *ภาวะผู้นำของประธานคณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จังหวัดลำปาง. ปรินิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.*
- สำนักกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2550). *รายงานสถานการณ์สตรีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สำนักกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.*
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2555). *แผนพัฒนาสตรี. กรุงเทพมหานคร สำนักกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.*
- อนงค์วิญา สาริบุตร. (2548). *ความสัมฤทธิ์ผลของผู้นำสตรีทางการเมืองไทยในบทบาทสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.*
- อมรา พงศาพิชญ์. (2548). *สตรีนิยมและขบวนการผู้หญิง: ความเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาสังคมข้ามชาติและขบวนการสังคมแนวใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.*
- อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2545). *ระบบอุปถัมภ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว.. (2518). *สังคมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2416). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.*
- อุดม คุมา. (2555). *ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. ปีที่ 1 (1), 87-98.*
- ฮาฟิสสา สาละ. (2553). *ผู้หญิงมุสลิมท่ามกลางความขัดแย้ง การเปลี่ยนผ่านจากเหยื่อสู่ผู้ขับเคลื่อนงานสันติภาพ. ปรินิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.*

ภาษาอังกฤษ

- Agarwal, B. (2010). *Gender and Green Governance: The Political Economy of Women's Presence within and beyond Community Forestry*. UK: Oxford University Press.
- Hilhorst, D. (2000). *Records and Reputations: Everyday Politics of a Philippine Development NGO*. Wageningen: Ponsen&Looyen,.
- International Alert. (2012). *Women's political participation and economic empowerment in post-conflict countries: Lessons from the Great Lakes region in Africa*. The Eastern Africa Sub-Regional Support Initiative for the Advancement of Women (EASSI).
- Jain, S. (1984). Standing up for trees: women's role in the Chipko Movement. In R. Wazeka (Ed.), *Women in Forestry. Unasylva*, 146 (36), 12-20. <http://www.fao.org/docrep/r0465e/r0465e03.htm>
- Martin, W. (2016). *The 24 countries where female politicians have the most power*. UK: Business Insider. <http://uk.businessinsider.com/world-economic-forum-countries-where-women-have-most-power-2016-7/#12-cuba--cubas-parliament-the-national-assembly-of-peoples-power-has-the-third-highest-proportion-of-women-in-all-the-countries-surveyed-by-the-wef-49-of-communist-party-members-sitting-in-the-house-are-female-12>
- Sherwin, S. (1989). Philosophical Methodology and Feminist Methodology: Are They Compatible?. in G. Ann and Pearsall. M (Ed.), *Women, Knowledge and Reality: Explorations in Feminist Philosophy*. London: Routledge.
- Vichit-vadakan, Juree. (1988). *Women in Politics and Women and Politics: A Socio-Cultural Analysis of the Thai Context*. In Kazuki Iwanaga (Ed.), *Women and Politics in Thailand: Continuity and Change*. NIAS Press.